

Ана Миљковац

Ангелина Јањушевић

ЛИКОВНА РАДИОНИЦА

за седми, осми или девети разред основне школе
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

Завод за уџбенике и наставна средства
ПОДГОРИЦА, 2013.

Мр Ана Миљковац, Ангелина Јањушевић

ЛИКОВНА РАДИОНИЦА

за седми, осми или девети разред основне школе

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

<i>Издавач</i>	Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица
<i>Главни уредник</i>	Марко Јокић
<i>Одговорни уредник</i>	Лазо Лековић
<i>Уредница</i>	Биљана Мирановић
<i>Консултант</i>	мр Драган Караџић
<i>Рецензенти</i>	мр Павле Пејовић мр Марија Каписода Ранко Вуковић Бранка Мартиновић Нада Мараш
<i>Лектура</i>	Предраг Николић
<i>Коректура</i>	Александра Терзић
<i>Дизајн и графичко обликовање</i>	Иванка Хаверић
<i>Технички уредник</i>	Рајко Радуловић
<i>За издавача</i>	Небојша Драговић
<i>Штампа</i>	SNIBS – Подгорица
<i>Тираж</i>	100

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-1790-3
COBISS.CG-ID 22727184

Национални савјет за образовање, рјешењем број 16-3572 од 09. 07. 2013. године одобрио је овај уџбенички комплет за употребу у основној школи.

САДРЖАЈ

Увод	4
УВОД У ЛИКОВНУ УМЈЕТНОСТ	
1. Подјела ликовне умјетности – традиционални медији ликовних умјетности (2 часа)	5
СЛИКАРСТВО	
2. Сликарске технике: деколаж (1 час).....	9
ВАЈАЊЕ	
3. Вајарски материјали (2 часа)	12
СЛИКАРСТВО	
4. Грађење бојених композиција по изборним начелима (1 час)....	16
ВАЈАЊЕ	
5. Пуна пластика (2 часа)	18
ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ	
6. Културни простор (2 часа)	20
ГРАФИКА	
7. Умјетничка графика (2 часа)	23
ГРАФИКА	
8. Индустриска графика (1 час)	25
ЦРТАЊЕ	
9. Цртање по моделу (2 часа).....	27
ГРАФИКА	
10. Графичке технике: монотипија (2 часа).....	29
ЦРТАЊЕ	
11. Течне цртачке технике (2 часа)	31
САВРЕМЕНЕ ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ	
12. Умјетничка фотографија (2 часа)	33
Литература	36

УВОД

Приручник који је пред Вама писан је у складу са циљевима важећег програма за предмет Ликовна радионица и усклађен је са Уџбеником за овај предмет. Како је садржај Уџбеника намијењен извођењу наставе у једној наставној години трећег циклуса, потребно је оцијенити да ли одређени задатак могу радити ученици тога разреда. У процјени се можете ослонити на корелацију с осталим предметима у одређеном разреду и интересовању ученика.

Приручник се састоји од дванаест сценарија од којих сваки садржи:

- **уводне напомене** које се углавном односе на везу између овог Приручника и Уџбеника за исти предмет;
- **оперативне циљеве** усклађене са програмом за овај предмет;
- **мотивацију** која садржи наше предлоге помоћу којих се ученице и ученици могу увести у главну активност на часу;
- **активности** којима се дефинише основни дио часа, тј. шта ученици и ученице раде на часу;
- **појмове** које ученици треба да усвоје из предмета Ликовна радионица;
- **ликовна средства** која су потребна за ученички рад на часу;
- **вредновање** као елаборацију усвојеног у току часа.

Већина сценарија садржи и **корелацију** с осталим предметима и **истраживање** које се углавном односи на експериментисање новим материјалима и откривање сопствених индивидуалних поступака ученика и ученица.

Период после десете године припада четвртом стадијуму развоја ликовног изражавања дјетета, а познат је под називом „физиопластични цртеж“. Овај стадијум карактеришу појаве скраћења, свијетло-тамног, профила, развијенијег осјећаја за простор и пластично у дјечјем цртежу.

Послије дванаесте године ученици и ученице могу радити задатке „по виђењу“, а неке методе карактеристичне за раније фазе се мијењају. Основне методе су: метода разговора, демонстрације и посматрања; метода развијања и елаборирања ликовних сензибилности; метода естетске комуникације и метода транспоновања. Нагласак је на мотивисању ученика и ученица за рад кроз који могу ослободити своје мисаоне и емотивне способности.

Након почетног периода овог стадијума слиједи период стагнације, који око тринаесте године резултира неком врстом кризе која се препознаје у смањеној потреби за ликовним изражавањем. У том периоду дјеца имају тежњу ка реалном приказивању стварности на својим радовима, а машта уступа мјесто реалним ликовним поступцима: „тражењу боје“ на палети, додавању текстуре и свјесном испољавању личности кроз линију, боју и површину. У том периоду почињу се испољавати јаке индивидуалне разлике у ликовном изразу, јер период адолесценције подразумијева повећано интересовање за анализирањем своје личности и њеног мјеста у окружењу.

У периоду адолесценције спонтани ликовни израз замјењује све веће интересовање за линеарну перспективу, наглашавање односа свијетла и сјенке, а боја је разноврснија и све ближе боји у природи. На крају овог периода, ученици и ученице улазе у период ликовног изражавања одраслих.

Са ликовним дјелима ученике треба упознавати на изложбама, а импресије обрађивати путем дебата на часовима. Изузетну важност, за овај период, имају годишње изложбе ученика, које могу помоћи у сажимању искуства и бити добра основа за даље ликовно образовање. Такође, могу допринијети позитивном самовредновању ученика и помоћи талентованим при професионалној оријентацији.

Ауторке

1. Подјела ликовне умјетности – традиционални медији ликовних умјетности (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - зна изразе цртање, сликање, вајање и графику - познаје основна изражајна средства цртања, сликања, вајарства и графике - успјешно се служи сликарским, цртачким, вајарским и графичким средствима и материјалима.
Појмови:	вајар/вајарка, графичар/графичарка, сликар/сликарка
Корелација:	Биологија
Ликовна средства:	суви цртачки материјали, темпере, четкице, чаше за воду, глина, линолеум, ножеви за линорез, црна графичка боја (или црна темпера помијешана са мало глицерина)

Уводне напомене:

●●● пожељно је ову вјежбу радити после обрађене прве наставне јединице из Уџбеника. Осмишљен је рад у четири групе.

I група ће цртати сувим цртачким материјалима,

II група ће сликати темперама,

III група ће вајати глином,

IV група ће радити линорез, обрађиваће матрицу на основу скица нацртаних тушем и четкицом и штампати графике графичком бојом или црном темпером у којој је додато мало глицерина.

Моћивација:

●●● Да би ученицима и ученицама била јасна подјела међу традиционалним медијима ликовних умјетности треба направити јасну подјелу међу техникама цртања, сликања, вајања и графике. Зато је најједноставније формирати групе цртача, сликара, вајара и графичара. Наставник/ наставница може у току часа именовати ученике користећи професионални назив умјетника (сликар Марко, вајарка Сања).

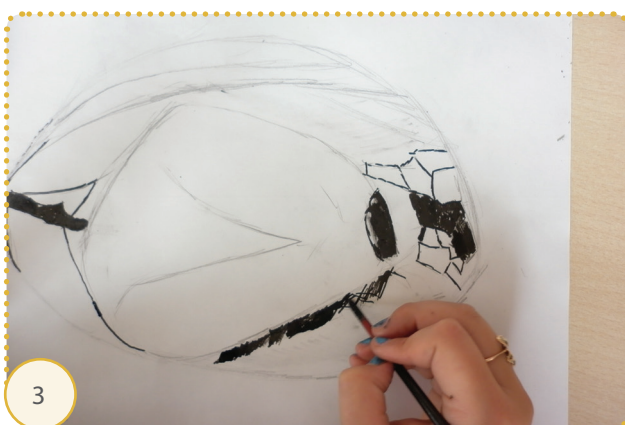
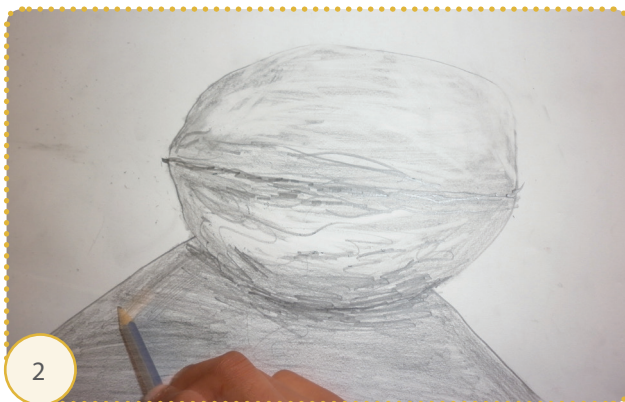
Тема је задата: „Унутрашњост и спољашњост ораха“. Мисли се на његов плод који је у ликовном смислу крајње интересантан и то како за сликање, цртање и графику тако и за вајарство. Кора ораха има карактеристичку пуне пластике и изражену структуру која може јасно да се пренесе у глину. Наставник/наставница треба да скрене пажњу ученицима/ученицама на конкавно-конвексне односе језгра ораха. За групу вајара ово ће бити значајно јер је у вајарству управо интересантна игра удубљења и испупчења (1).

1

УВОД У ЛИКОВНУ УМЈЕТНОСТ

Сликарима, цртачима и графичарима треба скренути пажњу на то да су површине које су испупчене осветљене, а површине које су удубљене затамњене јер у њима теже допире свијетло (2, 3).

Треба напоменути да однос свијетло – тамно не подразумијева само контрастне тонове, најсвијетлије и најтамније површине, већ и полутонове. Њихов задатак је да уочавају те односе и да их преносе на папир (4).

Треба подстаћи ученике и ученице да раде полако, студиозно.

Ученицима и ученицама треба рећи да се не морају држати стварних димензија ораха.

Могу га представити већим него што јесте, чак драстично већим, преко цијелог папира или вајајући комад глине око 10 пута већи од величине ораха.

Испраживање:

●●● Ученици и ученице посматрају орахе на њиховим клупама, њихову кору (затворене орахе) и њихова језгра. Они /оне индивидуално бирају да ли желе ликовно да представе унутрашњост или спољашњост ораха или поломљен орах.

Активности:

●●● Ученици и ученице цртају, сликају, вајају и штампају (5, 6, 7, 8, 9, 9а, 9б). Наставник/наставница даје потребне инструкције ученицима и ученицама којима је то потребно.

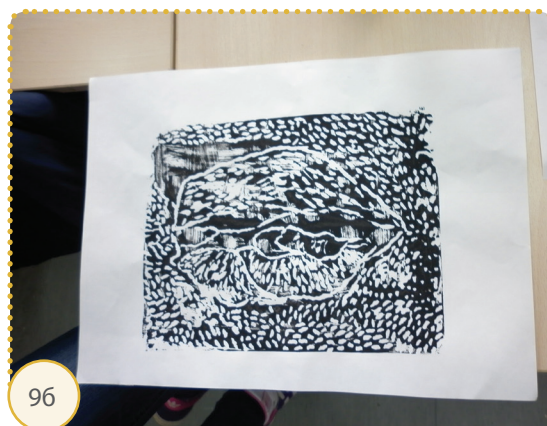

9

9a

9б

Вредновање:

●●● Ученици и ученице постављају изложбу: на зидовима или табли лијепе цртеже, слике и графике, а на столовима постављају скулптуре тако да се јасно могу сагледати са свих страна. Разговарају о урађеном, дефинишу којим медијима ликовне умјетности сваки рад појединачно припада. Вреднује се успјешност у коришћењу изражајних могућности техника цртања, сликања, вајања и графике. Наставник/ наставница их подстиче да, у разговору, тачно употребљавају професионалне називе за ауторе цртежа, слика, графика и скулптура.

2. Сликарске технике: деколаж (1 час)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - прошири знање о сликарским техникама, - научи да користи савремене сликарске технике као што су колаж и деколаж, - научи да самостално реализује своје идеје.
Појмови:	Сликарски материјал
Ликовна средства:	Кутије за ципеле разних величина, старе фотографије, љепило за папир, маказе. Уколико ученици и ученице немају старе фотографије, могу користити слике из часописа, разних каталога, позивница.

Уводне најомене:

●●● Ову вјежбу треба радити после обрађене сликарске технике деколаж. Ученике и ученице треба подсетити да дјелове фотографија могу добити резањем или кидањем. Поред тога, већ залијепљеним фотографијама или сликама могу кидати или резати дјелове.

Мошивација:

●●● Уз разговор о ликовним техникама наставник/наставница наглашава да сликарски материјали нијесу само разне врсте боја и папири различитих боја, већ да то могу бити и различите фотографије, слике из новина, часописа, каталога, позивница, са плаката. Кидањем или резањем добијамо могућност њиховог преобликовања, стварања сасвим другачије цјелине која може имати духовиту, ироничну или неку другу поруку. Наставник/наставница показује примјере, репродукције умјетничких дјела, деколаже Мима Ротеле. Затим дијели радне листиће (1, 2), и скреће пажњу ученицима да пажљиво посматрају. Након истраживања наставник/наставница наговјештава тему *Кућица за моје сивице* обрађену на деколаж начин.

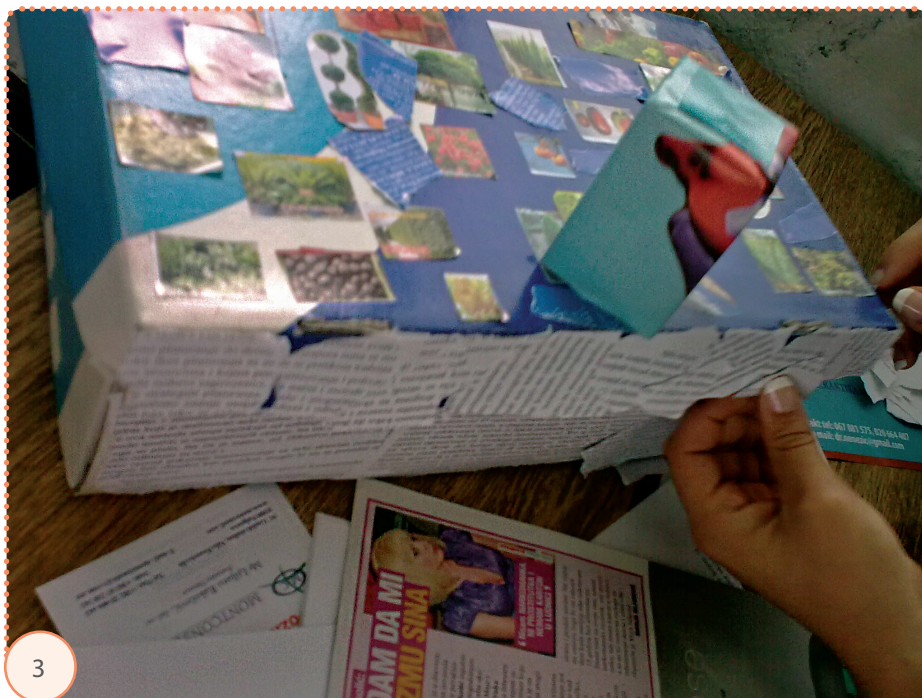
СЛИКАРСТВО

Испраживање:

●●● Ученици и ученице пажљиво посматрају радне листиће и уочавају начине употребе фотографија или слика из новина, часописа, каталога и сл.

Активност:

●●● Ученици и ученице режу или кидају фотографије или слике из часописа, каталога и сл., уклапајући их и лијепећи на подлогу, на кутије за ципеле различитих величина (3, 4, 5).

Вредновање:

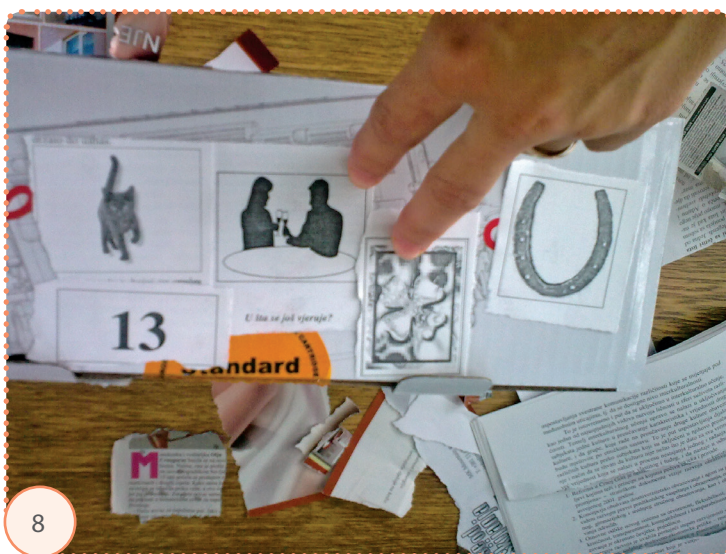
●●● После постављања радова на клупе, ученице и ученици разговарају о урађеном, о начину резања и/или кидања фотографија и другог материјала. Разговарају о „компоновању“ слика из часописа, каталога, фотографија у нове цјелине. Посматрају радове у цјелини (6, 7) и детаље (8). Проналазе дјелове који су њима интересантни, духовити, иронични. Наставник/наставница поставља питање којим сликарским материјалом је ученик/ученица дошао/дошла до тог ефекта, на који начин је употребио/употријебила материјал, како је сликарска техника деколаж искоришћена за декорисање употребног предмета.

6

7

8

3. Вајарски материјали (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - допуни знања из области рељефа, - упозна се са гипсом као вајарским материјалом, - усваја значај вајарских материјала обликујући рељефну пластику.
Појмови:	рељеф, вајарски материјали
Корелација:	Биологија
Ликовна средства:	заштите за клупе, гипс, канта за ливење, бокал за воду, ситна картонска амбалажа, ножеви за линорез

Уводне најомене:

●●● Ову вјежбу треба радити после обрађене наставне јединице *Вајарски материјали и алати* из Уџбеника.

Моштивација:

●●● Наставник/наставница разговара са ученицима о вајарским материјалима, ученици набрајају тврде и меке вајарске материјале. Разговарају о гипсу као вајарском материјалу, као „прелазном“ материјалу из глине у бронзу, али и као о материјалу који може бити стални за скулптуру или рељеф. Он/она поставља питање о карактеристикама рељефа као вајарског дјела: о томе да је он сачињен од испупчења и удубљења са једне стране, а са друге је равна површина – полеђина. Наговјештава да ће на овом часу израђивати – лити гипсане плоче које ће служити као материјал за рељеф.

Наставник/наставница демонстрира ученицима начин прављења гипсане масе по фазама: уливање воде, посипање гипсаним прахом (1), процјена када има довољно гипсаног праха, када треба гипсану масу умијешати руком или дрвеном летвицом (2, 2а).

1

2

2a

При раду, постепено ангажује ученике и ученице да помажу. Он/она улива гипсану масу у једну кутијицу (3) и објашњава им да ће, када се она стврдне, добити чврсту гипсану плочу коју ће сами моћи обрађивати ножићима за ланорез. Ножићи ће, за ову прилику, бити вајарска средства за рад. Наставник/наставница скреће пажњу на правило да, при раду овим ножићима, никада не треба усмјеравати врх ножића према прстима руке којом се држи гипсана плоча.

3

Тема за рад је *Природа*, животињски, биљни свијет, природне појаве.

Испираживање:

●●● Ученици и ученице у мањим посудама сами праве гипсану масу. Они/оне је уливају у картонске кутијице које служе као калуп (4).

4

ВАЈАЊЕ

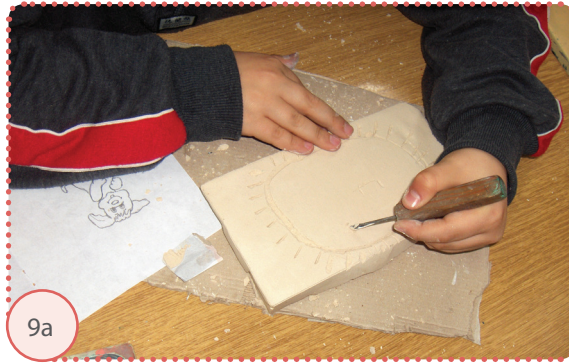
Када је гипсана маса уливена, наставник/наставница скреће пажњу на картонску амбалажу која „пије“ воду из гипса и распада се. Гипс има фазу гријања коју, свакако, треба сачекати прије него што се почне скидати влажна картонска амбалажа (5). Уколико се не сачека довољно, гипс се, у овој фази, лако ломи.

Активност:

У овој радној фази ученице и ученици „скидају“ картонску амбалажу са охлађене гипсане плоче (6, 7, 8) и ножићима је обрађују. Удубљујући равну површину, они формирају рељефе (9, 9а, 9б).

Вредновање:

●●● Ученици и ученице постављају изложбу на клупама или уз зид (9ц и 9д). Наставник/ наставница их подстиче на разговор о рељефима које су направили, о могућности да се удубљивањем равне површине може остварити рељеф, о својствима гипса као материјала, о његовој особини преласка из течног у чврсто стање. Ученици и ученице разговарају о појединим радовима и њиховим дјеловима. Вреднује се успјешност обраде гипсане плоче, при чему је реализована конкретна вајарска идеја и формиран рељеф.

4. Грађење бојених композиција по изборним начелима (1 час)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - гради бојене композиције по изборним начелима, - гради креативан однос према сликарским техникама, - учи и обавјештава се о сликарским материјалима и средствима из искуства професионалца (умјетника).
Појмови:	сликарски материјал, средства
Корелација:	Црногорски језик
Ликовна средства:	акварел боје, четкице, гриз, чаше за воду, заштита за клупу

Уводне напомене:

●●● Ученике и ученице треба обавијестити да ће им наредни час у посјету доћи академски сликар или сликарка, и да припреме питања за интервју с њим или њом. Питања могу бити уопштена, о професији, али и конкретна, о разним сликарским техникама (1). Можете позвати колегу или колегиницу који/која је, осим одговора на питања ученика/ученица, вољан/вољна и да им покаже ефекте који се могу добити разним материјалима и поступцима уз неку познату сликарску технику. (Уколико нема такве могућности, можете предложити ученицима и ученицама да интервјуишу вас. Договор може бити такав да саставе списак питања која иначе не постављају у току редовне наставе.)

1

Мотивација:

●●● Ученици и ученице интервјуишу госта, који након одговора на постављена питања, практично показује технику коју користи у раду. У конкретном случају, сликарка користи акварел боје с гризом при прављењу скица за будући рад: при сликању сваку боју, док је још свјежа, поспе гризом. Вода из боје „веже“ гриз, а остатак само стресе с папира на сто. Резултат су ефекти оплемењивања боје зрнастом бјеличастом структуром.

Испраживање:

●●● Ученици/ученице сликају користећи акварел боје с гризом. Пробају различите количине воде у односу на боју, посипају с мање или више гриза. Тресу гриз с папира. Упоредјују какав ефекат гриз оставља на тек нанесеној боји и оној мало просушеној.

Активност:

●●● Ученици и ученице сликају на задату тему: *Мода* (2, 3).

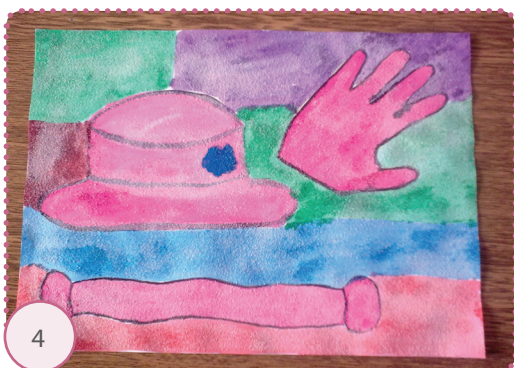
2

3

Вредновање:

●●● Ученици и ученице постављају изложбу. Уколико се радови нијесу осушили, могу их поставити на клупе (4, 5). Ученице и ученици разговарају о радовима, о бојама и њиховим уклапањима у композицију, о креативним идејама и сл. Коментаришу ефекте које даје гриз присут по свјежој и мало просушеној боји. Упоредјују мјеста на радовима која су прекривена гризом и она која нијесу. Вреднују се цртежи с успјешном комбинацијом боја и креативним приступом при уклапању у бојену композицију.

4

5

5. Пуна пластика (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - прошири знања о вајарству као просторној умјетности, - допуни знања из области пуне пластике.
Појмови:	пуна пластика, рељеф
Корелација:	Историја, Црногорски језик, Грађанско васпитање
Ликовна средства:	заштите за клупе, глина, глинамол

Уводне напомене:

●●● Ова вјжба треба да буде рађена послије обрађене наставне јединице *Пуна пластика и рељеф* из Уџбеника.

Мотивација:

●●● Разговарати о разлици између рељефа и пуне пластике. Нагласак је на искуству да рељеф сагледавамо са једне стране, а пуна пластика „ангажује“ простор око себе са свих страна својим испупчењима и удубљењима (конкавно-конвексним односима). При вајању у пуној пластици морамо често окретати рад, активно га сагледавати и обликовати са свих страна.

Мотивација може бити прича, филм или пјесма о историјској личности, личности из области књижевности или живота. Важно је да буду наглашене позитивне особине: храброст, несебичност, алтруизам итд. Потребно је нагласити да ученици и ученице могу вајати личност која је описана, али и неку другу која је по својим позитивним особинама оставила дубок утисак на њих и заслужила да јој се направи портрет.

Активносѝи:

●●● Ученици/ученице бирају једну од тема: *Волио/вољела бих да будем као...*, *Инспирише ме...*, *Историјска личносѝ*. Вајају је у пуној пластици (1, 2, 3, 4).

1

2

3

4

Вредновање:

●●● Ученице и ученици праве изложбу на клупама тако да се сви радови могу сагледати са свих страна (5 и 6). Они препознају историјске личности и личности из књижевности. Разговарају о томе да ли се на њиховим лицима могу наслутити позитивне особине о којима је било говора у мотивацији.

5

6

Наставник/наставница их подстиче да обилазе радове и гледају их са свих страна. Разговор се води о радовима појединачно: како је неки рад обликован с лица, како из профила и сл. Оцјењује се њихова успјешност у односу на досљедност при давању једнаке важности свим дјеловима скулптуре.

6. Културни простор (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - разликује природни и културни простор.
Појмови:	екстеријер
Корелација:	Грађанско васпитање
Ликовна средства:	ситна картонска амбалажа, пластелин, глинамол, разне бобице: пасуљ, љешници, пиринач; љепило, разни сунђери, сламке, картони, колаж папир, темпере, четкице, стиропор.

Уводне напомене:

●●● Ученицима и ученицама час раније треба рећи да донесу ситнију картонску амбалажу и остали материјал потребан за рад. С обзиром на то да треба организовати групни рад, сав материјал могу скупљати заједно. Ову вјежбу треба радити после обрађене наставне јединице *Природни и културни простор*.

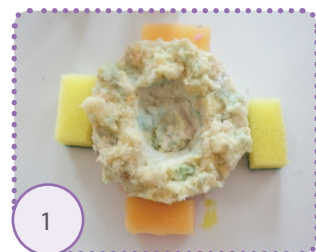
Мотивација:

●●● Најбоља мотивација за ову активност био би излет на мјесто које наставник/ наставница сматра посебно инспиративним, а које припада културном простору. То може бити улица, трг или неки други дио града, насеља. Ученици треба да одговоре на питања да ли се ради о екстеријеру или ентеријеру, о природном или културном простору. Зашто га можемо назвати културним простором? Зашто је овај простор привлачан, шта га чини таквим? Ово је прилика за разговор о организацији културног простора, објектима, освјетљењу... Излет може да буде организован и дан-два прије самог часа.

На часу, наставник/наставница наговјештава теме: *Моја улица, Испред моје куће, Три моја града, Омиљено мјесто у мом насељу*. Ученици и ученице бирају ону тему која им се највише допада.

Истраживање:

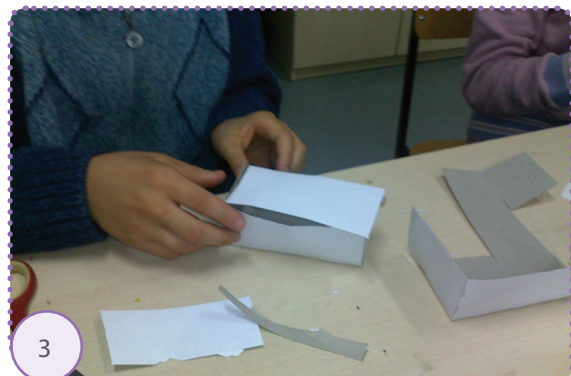
●●● Ученици и ученице планирају организацију простора пробајући материјале које су донијели: сунђер може бити базенчић или фонтана (1), наносе љепило, па посипају пиринчем или неким другим ситним бобицама (2), одређују шта могу представљати кутије различите величине, неке од њих треба измијенити (3), сламчице могу послужити као уличне свјетилке.

1

2

3

ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ

Активност:

●●● Неке групе ученика и ученица прво лијепе објекте, па их касније досликавају (4, 5), а неке групе прво дефинишу објекте, па их готове уклапају у амбијент који су испланирале.

ПРОСТОРНО ОБЛИКОВАЊЕ

Вредновање:

●●● Ученици/ученице постављају своје радове на клупе (6, 7). Потребно је подстицати ученике да користе термине екстеријер и културни простор, дефинишу шта простор који су представили чини културним, на који начин су обликовани, облијепљени или осликани објекти, како њихова организација чини да овај простор доживљавамо као лијеп, култивисан.

Ученици и ученице разговарају о начинима на који су поједини културни простори организовани и показују њима интересантне дјелове или цјелине радова, објашњавају на који начин и којим материјалима су их остварили.

7. Умјетничка графика (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - научи шта значи сигнирање и да сам/сама сигнира графичке листове, - прошири знања о графичким техникама кроз упознавање графичких техника које се могу користити за израду екс либриса.
Појмови:	сигнатура, оригинал
Корелација:	Црногорски језик, књижевност
Ликовна средства:	оловка, блок бр. 5, сва средства која постоје у кабинету за ликовну културу, а могу послужити за реализовање неке графичке технике (гипсорез, линорез, картонрез)

Уводне напомене:

●●● Екс либрис је техника коју, по програму, треба обрадити у деветом разреду. Ипак је могу савладати и ученици и ученице млађих разреда (VII и VIII) јер је она карактеристична по својој употребној вриједности, а не по техници извођења. Како се у савременом добу све чешће раде екс либриси урађени уз помоћ неког компјутерског програма, она је идеална техника за објашњавање шта је то умјетничка, а шта индустријска графика. Зато ову вјежбу треба повезати са сљедећом, оном гдје ће циљ бити да ученици и ученице, уз помоћ компјутера, направе свој екс либрис.

За израду екс либриса уз помоћ умјетничке графике, може се користити било која графичка техника или комбинација више њих. У складу са могућностима, у кабинету за ликовну културу, ученицама и ученицима треба понудити конкретну графичку технику.

Мотивација:

●●● Само објашњење екс либриса, његовог историјата и намјене је довољно интересантно за мотивацију. Ученике и ученице треба упутити на размишљање о томе чиме желе да се представе путем њега неким својим интересовањем (спорт: ролери, бицикло, кошарка; умјетност: сликање, цртање, мода; интересовањем за неку научну област) или особиним личности: дружељубивост, веселост. Важно је нагласити да сваки екс либрис мора имати и ознаку: *EX LIBRIS*.

Ученици и ученице треба да ураде скицу и испланирају сопствену сигнатуру. Она може бити пуно име и презиме, иницијали или неки други знак који сами осмисле. С обзиром на то да је сигнатура нови појам, потребно га је објаснити.

Екс либриси, за које се обраде матрице, биће штампани као графике, оригинали. То је прилика да се објасни шта је оригинал.

Исцртавање:

●●● Ученици и ученице цртају скице. Од неколико њих бирају једну која им се највише допада.

Активносѝи:

●●● Ученици и ученице, по већ урађеним скицама раде сопствене екслибрисе у некој од графичких техника (1).

Вредновање:

●●● За сушење графичких боја потребно је вријеме. Зато радове треба поставити на клупе, а не качити на табли (2, 3, 4). Може се организовати мала игра у којој ученици и ученице препознају сигнатуре на сваком екслибрису. У наставку треба да препознају који је чији екслибрис у односу на представљени цртеж и сигнатуру (уколико сигнатура није пуно име и презиме).

Ученици и ученице разговарају о успјешности представљања себе, својих особина или интересовања на екслибрисима. Вреднују се маштовита и јасна ликовна рјешења. Наставник/наставница може, у овом тренутку, поставити питање да ли су ови радови оригинали и зашто.

8. Индустијска графика (1 час)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - разликује умјетничку од индустријске графике.
Појмови:	умјетничка графика, индустријска графика
Корелација:	Информатика
Ликовна средства:	течно љепило за папир

Уводне напомене:

●●● Овај час треба организовати после часа графике на коме су ученици радили екс либрис у некој од графичких техника.

Потребно је један час раније напоменути ученицима и ученицама да донесу у школу своју омиљену књигу.

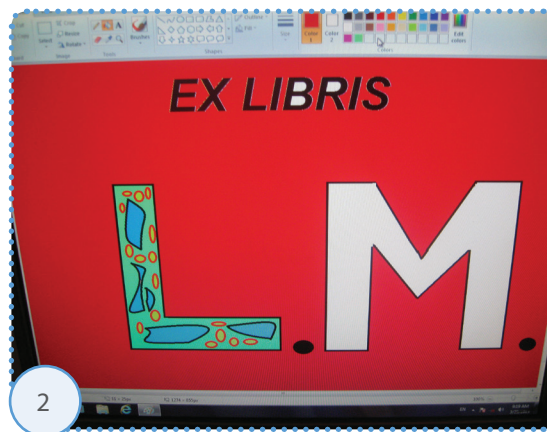
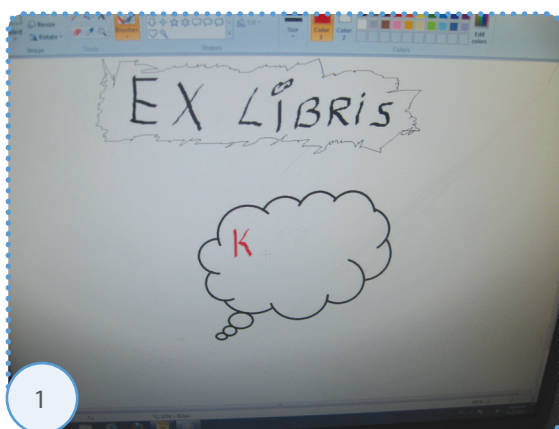
Моћивација:

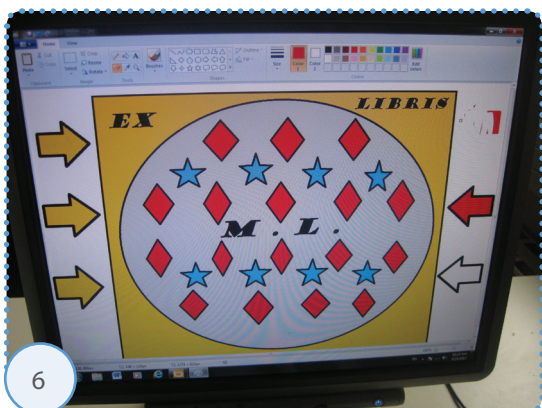
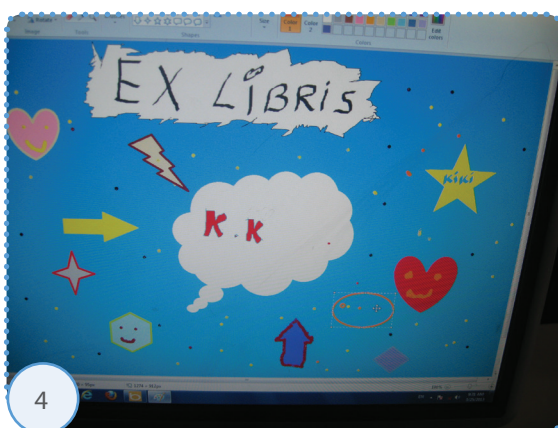
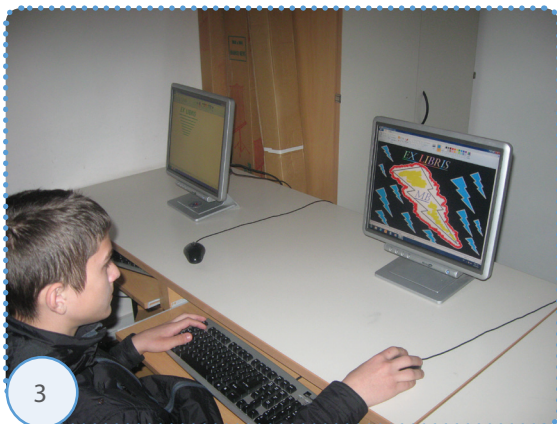
●●● Час је најбоље организовати у кабинету за информатику. Ученици могу да користе Паинт програм за цртање, али и да, с интернета, користе разне фотографије или готове цртеже и комбинују их с текстом (екс либрис и сигнатура).

Дио мотивације обављен је два часа раније. Сада само треба напоменути да екс либрис, који треба радити на овом часу, спада у домен индустријске графике. У односу на претходни екс либрис, ученици и ученице могу правити разне промјене. Потребно им је дати потпуну слободу у изражавању.

Испираживање:

●●● У овом дијелу је добро упутити ученике и ученице да прво експериментишу са самим компјутерским програмом, посебно ако први пут раде у њему. Добро је да знају шта све може да се нацрта, напише, какви ефекти могу да се добију (1, 2, 3, 4, 5, 6).

Активност:

Ученици и ученице цртају своје екс либрисе у датом компјутерском програму, налазе фотографије или готове цртеже с интернета и комбинују их с текстом. Када заврше рад, штампају готове екс либрисе.

Вредновање:

Ученици и ученице постављају радове с прошлог и овог часа на табли. По два рада сваког ученика треба да стоје један поред другог. Ова изложбаће омогућити поређење продуката умјетничке и индустријске графике. Ученици и ученице треба да пронађу што више разлика међу њима.

Ученици и ученице бирају један од својих екс либриса и лијепе га у своју омиљену књигу.

9. Цртање по моделу (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - савлада начела композиције у цртежу уз помоћ кадрирања оквиrom од папира, - прецизира правила пропорција и употребљава их приликом цртања портрета, - самостално бира цртачке материјале и средства.
Појмови:	композиција, пропорција, портрет, анфас, профил, једна четвртина
Корелација:	Математика
Ликовна средства:	течни и чврсти цртачки материјали и средства по избору, блок број 5, папирни оквири који могу послужити за кадрирање

Уводне напомене:

●● Вјешбу треба радити после обрађене наставне јединице *Пропорције* из Уџбеника за Ликовну радионицу.

Час раније треба рећи ученицима и ученицама да донесу цртачки материјал по избору, било да је он чврсти или течни.

Моштивација:

●●● Потребно је имати добру репродукцију истог цртежа и окачити је на табли да буде јасно видљива свим ученицима и ученицама. Заједно треба анализирати начин како је уметник „поставио“ цртеж у формат папира: како је глава високо постављена, дио тијела од врата до струка заузима велики дио формата папира и постављен је улијево. На репродукцији се могу анализирати и пропорције: однос дужине главе и осталих дјелова цртежа, односи међу величинама црта лица и сл. Потребно је да наставник/наставница наговјештава тему – портрет.

Задатак је нацртати портрет друга или другарице из Ликовне радионице. Један или једна од њих треба да сједне на столицу подигнуту на клупи испред табле (овај ученик или ученица може код куће урадити портрет неког из породице). Потребно је објаснити ученицима да је важно с које стране посматрају портрет: да ли виде анфас, профил или једну четвртину. У складу с тим треба и да раде портрет материјалом који су сами одабрали. У самом почетку треба само да гледају модел и да кадрирају, тј. да уз помоћ папирног оквира уочавају како би најбоље „уклопили“ портрет у формат папира.

Истраживање:

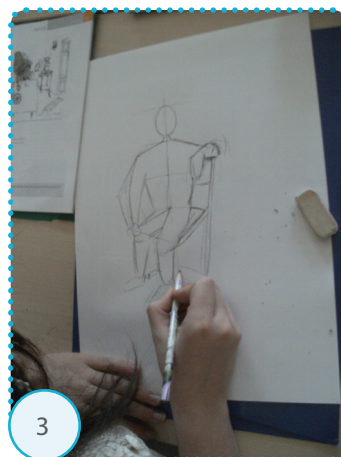
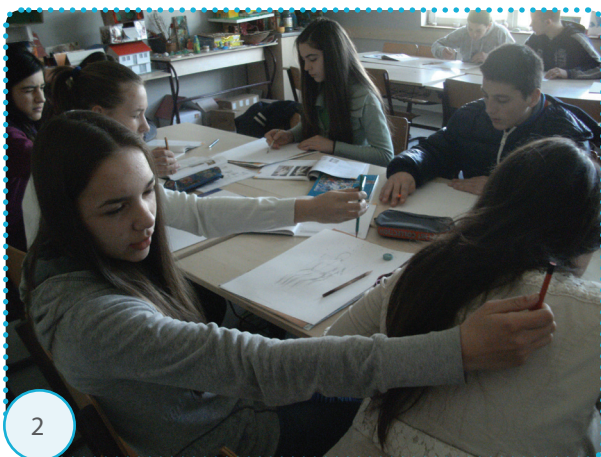
●●● Да би ученици и ученице могли направити један мали експеримент, потребно им је подијелити радне листиће с репродукцијом Ђакометијевог цртежа *Женски портрет* (А4 формат). Они треба да га посматрају кроз папирне квадрате и „мијењају“ његову композицију, тј. да виде како би он изгледао када би композиција била другачија. На тај начин могу да дођу до закључка колико композиција утиче на цртеж.

Други вид истраживања може се обавити мјерењем односа величина на репродукцији. За овај дио могу користити оловку.

ЦРТАЊЕ

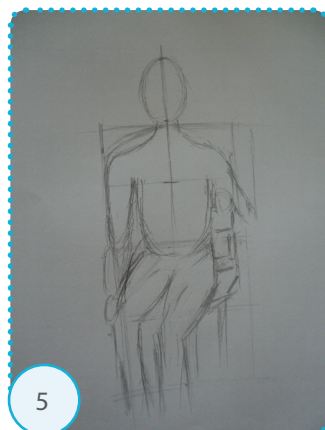
Активносци:

●●● Ученици и ученице цртају портрет, кадрирају и мјере величине (1, 2, 3). Уколико је неком од њих потребна помоћ при мјерењу или кадрирању, треба им је пружити.

Вредновање:

●●● Наставник/наставница може задати да изложба буде постављена тако да на једном мјесту буду цртежи у анфасу, на другом у профилу, а на трећем у једној четвртини. Послије постављања цртежа на табли, ученице и ученици их посматрају и коментаришу. Вреднују се успјешна композицијска рјешења и приближно тачни пропорционални односи у цртежима (4, 5).

10. Графичке технике: монотипија (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - прошири знања о графичким техникама кроз упознавање графичке технике монотипија, - развија креативност, непосредност и упорност при изради скица, обради матрице и отискивању графичког листа, - научи правилно „центрирање“ матрице у формат папира.
Појмови:	отисак, графичке технике, матрица, графички лист
Корелација:	Биологија
Ликовна средства:	стакло, лесонит или нека друга чврста подлога малих димензија (око 15x20 см или нешто више) разријеђена графичка боја или темпере помијешане с мало глицерина, блок бр. 5, папирни листићи малих димензија, четкице, заштита за клупу, старе крпе за чишћење које на крају треба бацити (могу послужити и папирни убриси).

Уводне напомене:

●●● Ову вјежбу треба радити после обраде наставне јединице *Посебности графичких техника* из Уџбеника за VII разред.

Моштивација:

●●● Ученицима и ученицама треба објаснити да је ова техника специфична по томе што се при њеном коришћењу добија само један отисак, па се зато и зове монотипија. Може се примјењивати на више начина, а онај који је планиран за ову вјежбу је када се цртеж нацрта четкицом разријеђеном графичком бојом (или бојама) на графичку плочу. Тако обрађена графичка плоча постаје матрица. Преко се положи графички лист и дланом утрља преко њега. На тај начин се добија отисак. Поступно треба уводити термине: графичка техника, матрица, графички лист, отисак. С обзиром на узраст, право је вријеме научити ученике и ученице да „центрирају“ матрицу у формат графичког листа постављајући је тачно на средину корица блока, а при поставци листа преко њега, да се доње ивице корица блока и папира поклапају.

Због могућности разливања боје, при отискивању, добро је дати неку тему гдје ће овај ефекат технике бити у служби креативног изражавања. Тема може бити *Свијећ микроорганизама*. Потребно је да ученице и ученици имају искуство посматрања микроорганизама под микроскопом. Уколико на часу биологије нијесу имали ово искуство, треба их одвести у кабинет биологије и омогућити посматрање. Неке од ових култура могу бити изузетно ликовно интересантне. Посматрање може бити у склопу часа ликовне радионице или часа биологије.

Исшраживање:

●●● Ученици и ученице скицирају микроорганизме оловком на листићима малих димензија или на листу блока подијељеном на четири, шест или осам дјелова. Потребно је скренути им пажњу да скицирају оне дјелове који су им били најинтересантнији при посматрању кроз микроскоп. Скице не морају бити тачан приказ, могу бити „надограђене“ линијама и облицима који нијесу реално виђени кроз микроскоп.

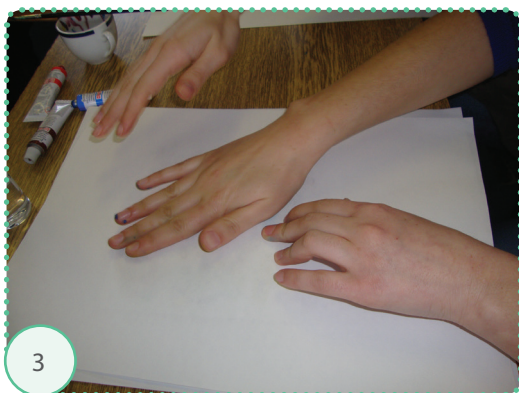
ГРАФИКА

Активност:

Ученици и ученице цртају четкицама и бојама на плочама (1, 2).

При раду се помажу скицама. Могу преносити скице којима су задовољни на плочу или комбиновати дјелове више скица. Када заврше цртање, постављају графички лист на матрицу и прелазе дланом преко њега (3, 4).

Затим подижу графичке листове (5). Они/оне могу урадити више графичких листова тако што ће, када направе један отисак, обрисати крпом матрицу и поновити поступак.

Вредновање:

Радове треба поставити на табли. Ученици и ученице разговарају о успјешним дјелима и цјелинама, о начинима како су дошли до графичких листова отискивањем с матрица. Вреднују се креативност, непосредност и упорност у приступу графичкој техници монотипија, као и правилно „центрирање“ матрице у односу на графички лист. У разговору треба подстицати коришћење термина: отисак, монотипија, матрица, графички лист.

11. Течне цртачке технике (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - прошири знања из области течних цртачких техника, - самостално бира цртачка средства, - самостално бира мотив за цртачко изражавање течним цртачким техникама.
Појмови:	цртачке технике, линеарна вриједност
Корелација:	Музичка култура
Ликовна средства:	оловке и скицен-блокови, црни туш, метална пера за цртање, четкице различитих дебљина, трске, дрвени штапићи, глатки папир погодан за цртање тушем (полеђина годишњих календара), заштита за клупу

Уводне напомене:

●●● Вјежбу треба радити после обрађених наставних јединица *Ликовни елементи* и *Течне цртачке технике* из Уџбеника за Ликовну радионицу.

Мотивација:

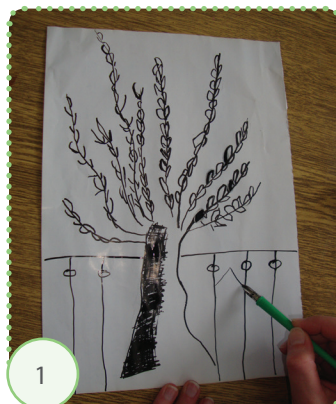
●●● За рад по виђењу добра је мотивација направити збирку предмета, по одређеној класификацији: гранчице на једном мјесту, шишарке и коре дрвета на другом; индустријски направљени предмети на трећем; дјелови машина и унутрашњост неког електричног уређаја на четвртном итд. Важно је упутити ученике и ученице на пажљиво посматрање предмета и дјелова природе и скренути им пажњу на линеарне вриједности њихових линија: свијетла, таласаста линија, динамична, дугачка, енергична, кружног облика, равна и јасна. Ученици и ученице сами бирају оно што желе да цртају. Потребно је напоменути им да могу изабрати један или више предмета или дјелова природе, као и средства за рад тушем.

Испраживање:

●●● Ученици и ученице треба да, у природним облицима и индустријски произведеним предметима, траже инспирацију за цртање. Треба наћи више оваквих предмета или дјелова природе и донијети их у кабинет за ликовну културу. Велике објекте или предмете могу скицирати оловком на скицен-блоку.

Активност:

●●● Уз музику лаганог ритма, ученици и ученице цртају одабране предмете и дјелове природе. При овом раду могу прецртавати дјелове које, ради величине, нијесу могли донијети, а скицирали су их на скицен-блоковима (1, 2).

1

2

ЦРТАЊЕ

Вредновање:

●●● Ученице и ученици склањају с клупа сав материјал за рад, предмете и дјелове природе да би на њима поставили радове (3, 4). При раду тушем, он се дуже суши, па би се, при поставци на табли, сливао. Гледајући цртеже, ученице и ученици разговарају о ефектима које дају различита средства за цртање тушем, о појединим линијама. Наставник/наставница их подстиче да вербализују особине које се односе на линеарне вриједности линија које привуку пажњу ученицима и ученицама. Он/она пита ученике и ученице да ли је, и на који начин ако јесте, музика лаганог ритма утицала на њихов рад.

12. Умјетничка фотографија (2 часа)

Циљеви:	Ученик/ученица треба да: - препозна умјетничку фотографију, - разумије статички и динамички компоноване умјетничке фотографије.
Појмови:	умјетничка фотографија
Ликовна средства:	оловка, фотоапарат или мобилни телефон

Уводне напомене:

●●● Ову вјежбу треба радити послје наставне јединице *Умјетничка фотографија* из Уџбеника. Активност, у оквиру ове вјежбе, може бити обављена на излету у природи или у граду, у кругу школе, на некој школској утакмици. Због овога, она треба унапријед да буде планирана. Ученицама и ученицима треба рећи да, за ту прилику, донесу фотоапарате или мобилне телефоне којима могу да фотографишу. Будући да је потребно, послје активности, и физички имати фотографије, вредновање се може обавити на једном кратком састанку. Предлог је да та, сљедећа наставна јединица, буде плакат или билборд.

Мотивација:

●●● Потребно је подијелити ученике и ученице у групе (од пет до седам у једној групи). Свака група добија седам фотографија аутора Умба, Андре Картеса и Мат Обреја (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7). Ученици и ученице их посматрају и упоређују.

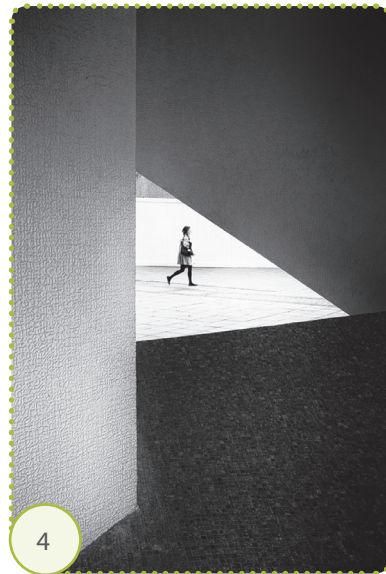

1

2

САВРЕМЕНЕ ВИЗУЕЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

Може се говорити о садржају сваке фотографије појединачно и постављати питања: Да ли на овакав приказ наилазимо свакодневно? Да ли смо некада видјели неки сличан приказ? Да ли смо у том приказу препознали нешто интересантно или смо га доживјели као сасвим уобичајен, а сада нам, на умјетничкој фотографији изгледа сасвим другачије? Да ли и такви, сасвим уобичајени прикази, ако се фотографишу на одређен начин, кадрирањем или из необичног угла, могу постати ликовно интересантни? Која је, од ових фотографија, статички компонована, а која има динамичку композицију? На полеђини радних листића ученици и ученице треба да напишу шта конкретну фотографију чини умјетничком, који осјећај изазива док је гледамо, да ли је статички или динамички компонована.

Испрживање:

●●● Ученици и ученице анализирају фотографије. Затим, на њиховим полеђинама пишу своје утиске и закључке о њима. На нивоу групе их разврставају на оне које су статички и оне које су динамички компоноване.

Активност:

●●● Ученици и ученице проналазе призоре који су њима интересантни, то може бити један приказ или више њих: на излету у природи или граду, посматрајући утакмицу у школи. Касније ће правити избор и оне, које сматрају најинтересантнијима, урадити код фотографа.

Вредновање:

●●● Ученици и ученице треба да изложе фотографије које су изабрали. Разговарају о томе шта ове фотографије чини посебним, бољим од осталих које су снимили, које од њих су статички, а које динамички компоноване. У овом дијелу их је потребно подстаћи да дефинишу које особине ових фотографија повезују с епитетима које су написали на полеђинама радних листића с умјетничким фотографијама.

- Арнхајм, Р. *Умјешност и визуелно ојажње*, Београд, 1971.
- Benefit Living*, Експедитио, Котор, 2011.
- Богдановић, К. *Свеи скулптуру. Преилед историје свеиске скулптуру од палеолиа до седамдесетих година ХХ века*, Београд, 2004.
- Брешан, Д. *Приручник ликовних ојмова и рејродукија*, Наклада ЉЕВАК, Загреб, 2006.
- Цветковић, Д. & Костић, З. *3D графика и анимација*, Београд, 2009.
- Филиповић, С. *Методика ликовној васишања и образовања*, Универзитет уметност, Клетт, Београд, 2011.
- Фрухт, М. & Ракић, М. & Ракић, И. *Графички дизајн-креација за тржиште*, Београд, 2004.
- Гаговић, В. & Миљковац, А. *Умјешност и визуелна комуникација*. Уџбеник за I и II разред гимназије, Подгорица, 2011.
- Хаџи-Јованчић, Н. *Визуелне умјешности за младе. Од идеје до дела*, Београд, 2009.
- Хербе, Р. *Комплетан графички дизајн*, Београд, 2008.
- Ивић, И. *Активно учење 2*, Београд, 2001.
- Јансон, Х. В. *Историја умјешности*, Београд, 1982.
- Јовановић, Ј. *Компјутерска графика*, Подгорица, 2010.
- Карамехмедовић, М. & Унковић, М. *Ликовна умјешност 1*, Свјетлост, Сарајево, 1987.
- Кажичић, Д. *Елементарна техника фотографије*, Београд, 1987.
- Лароуссе, К. Ф. *Нова историја умјешности*, Београд, 2005.
- Лексикон црнојорских умјешника*, Подгорица, 2001.
- Марковић, Д. & Цветковић, Д. *Основи графичкој дизајна*, Београд, 2009.
- Миљковац, А & Копривица, Т. *Ликовна култура за осми разред деветогодишње основне школе*, Подгорица, 2007.
- Миљковац, А & Копривица, Т. *Ликовна култура за седми разред деветогодишње основне школе*, Подгорица, 2006.
- Миљковац, А & Копривица, Т. *Ликовна култура за девети разред деветогодишње основне школе*, Подгорица, 2008.
- Миренић-Бачић, Ј. & Ратковић, К. *Ликовна умјешност 20. стољећа*, Школска књига, Загреб, 2001.
- Montenegrin Eco-logic lab. Interfaces between architecture and the Environment*, Цетиње, 2004.
- Освирк, О. Г. & Стинсон, Р. Е. & Вигг, Р. Р. & Боне, Р. О. & Cayton, D. L. *Art Fundamentals, Theory & Practice*, 1998.
- Пеић, М. *Прислужуј ликовном дјелу*, Школска књига, Загреб, 1973.
- Пешић, М. *Црном Гором*, ед. Ј. Марчета, Лександ, 2006.
- Почеци видео умјешности*, Арт Централа, 3, Подгорица, јул 2010, 92-96.
- Ризвић, С. *Компјутерска графика и мултимедија*, Сарајево 2004.
- Ruhrberg, Schneckenburger, Fricke, Honnef *ART of the 20th Centry*, Volume II, TASCHEN, 2005.
- Трифунковић, Л. *Сликарски правци ХХ века*, Београд, 1994.
- Васић, П. *Увод у ликовне умјешности*, УМЕТНИЧКА АКАДЕМИЈА, Београд, 1968.
- Вилс, Л. *Фотографија*, Критички увод, Цлио, Београд, 2006.
- Жуњић, С. & Бајић, С. & Гардашевић, А. & Вукићевић, С. *Умјешност и визуелна комуникација*. Уџбеник за III и IV разред гимназије, Подгорица 2011.
- Грозданић, М. *Пућ до књије*, Публикум, Београд, 2007.